

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ЯК РЕСУРС ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В. О. Мартиненко,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України*

У статті розкрито дидактичні функції робочих зошитів з літературного читання для учнів 2–4 класів (компенсаторна, інформаційна; функції, спрямовані на індивідуалізацію, систематизацію й узагальнення знань учнів, контрольньо-оцінну діяльність). Обґрунтовано потенціал робочих зошитів під кутом зору формування важливих складників досвіду читацької діяльності: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного; реалізації суб'єкт-суб'єктної, полісуб'єктної взаємодії учнів, технологій поетапного опрацювання змісту текстів різних видів, діалогової взаємодії учня з текстом, автором, героями твору.

Реалізовано систему вправ і завдань для розвитку й удосконалення таких компонентів читацької діяльності школярів:

- навичка читання вголос і мовчки;
- робота з текстом художнього і науково-художнього твору;
- робота з дитячою книжкою;
- контрольньо-оцінна діяльність учнів.

Проілюстровано технологію опрацювання змісту художніх, науково-художніх творів на різних етапах текстової діяльності: дотекстової, власне текстової, післятекстової.

Під час аналізу вправ і завдань, центрованих на опанування учнями компонентами досвіду читацької діяльності, вагомий акцент зроблено на врахуванні рівнів усвідомлення видів текстової інформації (фактичної, концептуальної, підтекстової) у різних вікових групах молодших школярів.

Ключові слова: початкова школа; робочий зошит з літературного читання; досвід читацької діяльності; читацька самостійність.

Постановка проблеми. Серед провідних завдань курсу “Літературне читання” в початковій школі виділяються завдання з формування повноцінної навички читання вголос і мовчки як базової у системі початкової освіти, мовленнєвого розвитку учнів; компетентісно орієнтованих умінь самостійно сприймати, аналізувати й інтерпретувати тексти різних видів з використанням початкових літературоз-

навчих понять; прийомів самостійної роботи з дитячими книжками різних типів і видів, довідковим матеріалом; умінь здійснювати пошук, добір, аналіз потрібної інформації в різних джерелах друкованої продукції для вирішення навчально-пізнавальних завдань та ін. [7].

Ураховуючи специфіку предмета, де змістом навчального матеріалу слугують художні, науково-художні, науково-пізнавальні тексти, його багатофункціональність, визначений МОН України обсяг підручників із літературного читання в одній частині, не дає змоги повною мірою забезпечити виконання державних вимог щодо загальноосвітньої підготовки з предмета лише засобами підручника без залучення складників навчального комплекту (книг для читання, робочих зошитів та ін.).

Аналіз останніх досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури з питань реформування змісту загальної початкової освіти (Н. М. Бібік, Я. П. Кодлюк, О. Я. Савченко) [1; 3; 8] засвідчує посилення акцентів на оновленні змісту навчально-методичних комплексів у контексті їх центрованості на суб'єкт-суб'єкту взаємодію учасників освітнього процесу, дитиноцентризм, формування ключових і предметних компетентностей, оволодіння молодшими школярами способами навчально-пізнавальної діяльності, які сприяють інтеграції учнів у сучасний соціум.

Робочий зошит як складник навчально-методичного комплексу розглядається у дослідженнях як особливий засіб розвитку пізнавальної активності школярів (М. Б. Волович, Л. В. Занков, Д. Б. Ельконін), засіб, що сприяє реалізації цілісної системи навчання (В. О. Онишук); індивідуалізації навчання (А. І. Болотова, Л. І. Нечволод, М. Ю. Прокоф'єва, О. Я. Савченко, Р. В. Шиленков), як система завдань для організації самостійної роботи учнів (О. Нільсон); як дидактичний комплект для виконання самостійної роботи в школі та вдома безпосередньо на сторінках зошитів (Н. Преображенська).

Визначаючи провідні дидактичні функції робочих зошитів (компенсаторна, інформаційна, пізнавальна, узагальнення знань, їх систематизація, самоконтролю), дослідники наголошують на посиленні їх ролі у реалізації принципів наочності, доступності змісту навчального матеріалу, диференціації й індивідуалізації навчального процесу, формуванні позитивної мотивації до навчання, предметних і ключових компетентностей учнів, інтенсифікації навчальної праці школярів.

Питання структури зазначених навчальних посібників залишаються відкритими для розв'язання. На думку більшості авторів, структура робочих зошитів залежить від змісту навчального пред-

мета, повноти викладу змісту у підручнику, мети його опрацювання, ступеня складності окремих тем, питомої ваги та характеру самостійної роботи учнів тощо. Окремі методисти наголошують на реалізації таких провідних компонентів, як орієнтаційно-мотиваційний, операційно-виконавський, рефлексивно-оцінний [3]; уміщенні таких блоків навчального матеріалу, як понятійний блок (тлумачення основних понять з теми); інформативний (лаконічні тексти, опорні конспекти, тезисний виклад теми); ілюстративно-наочний (схеми, таблиці, карти, зразки, картосхеми, малюнки, кросворди, чайнворди, діаграми); завдання на засвоєння, усвідомлення, узагальнення, порівняння, зіставлення, конкретизацію, систематизацію, закріплення інформації; контролю й самоконтролю (диференційовані завдання; тренажери, таблиці-зразки, тести, модулі).

Виклад основного матеріалу. Робочий зошит з літературного читання як складник навчально-методичного комплексу з літературного читання є важливим засобом розвитку читацької самостійності й активності учнів, сприяє індивідуалізації процесу набуття школярами досвіду читацької діяльності.

Аналіз трактування поняття “досвід” у тлумачних, філософських словниках дає підстави виокремити такі сутнісні характеристики цієї дефініції: а) “це сукупність знань, умінь, які здобуваються в житті, на практиці”; б) “це уся сукупність чуттєвих сприймань, що набуваються в процесі взаємодії людини із зовнішнім світом”. На підставі цих положень *досвід читацької діяльності* учнів можна визначити як *сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності, ціннісних ставлень, що набуваються індивідом на основі та у процесі взаємодії з текстами, дитячими книжками різних видів і типів, графічно зафіксованих на різних носіях.*

Зміст, структура, поетапне оволодіння учнями 2–4 класів взаємопов’язаними компонентами (мотиваційним, когнітивним, операційно-діяльнісним, рефлексивним) зазначеного досвіду відображено у змістовій лінії навчальної програми з літературного читання “Досвід читацької діяльності” [7].

В узагальненому вигляді це:

- формування потреб, особистісних читацьких мотивів, які спонукають учня до читання; усвідомлення ним ролі систематичного читання для поповнення знань, успішного навчання з усіх предметів, задоволення пізнавальних інтересів, проведення цікавого дозвілля;
- система літературознавчих, книгознавчих, бібліографічних знань, уявлень, які учень застосовує під час смислового і структурного аналізу текстів різних видів, вибору дитячих книжок з

доступного кола читання, самостійного орієнтування у їх змісті, пошуку потрібної інформації; у міжособистісній комунікації;

- оволодіння учнями повноцінною навичкою читання вголос і мовчки; освоєння продуктивними стратегіями, способами, раціональними прийомами опрацювання текстів різних видів, їх розрізнення з опорою на особливості кожного виду; ефективними прийомами аналізу літературного твору з метою усвідомлення його художньої цінності, поглибленого розуміння прочитаного, освоєння вмінь самостійно усвідомлювати різні види текстової інформації (фактичну, підтекстову, концептуальну), здійснювати її смислову компресію, оволодіння досвідом міжособистісного спілкування, комунікації з джерелом інформації; прийомами самостійної роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією;
- розвиток компонентів ціннісно-смислової, емоційно-вольової сфер особистості дитини – усвідомлення й оцінка учнем результатів своєї читацької діяльності; оцінювальні судження, власне ставлення до прочитаного, висловлені у вербальній і невербальній формах тощо.

Робочі зошити для учнів 2–4 класів розроблені до підручника з літературного читання (автор О. Я. Савченко). У їх змісті вміщено вправи і завдання для розвитку й удосконалення таких компонентів читацької діяльності школярів:

- навичка читання вголос і мовчки;
- робота з текстом художнього і науково-художнього твору;
- робота з дитячою книжкою;
- контрольна-оцінна діяльність учнів.

Розроблена система вправ і завдань, зміст і способи їх презентації сприяли реалізації суб'єкт-суб'єктної, полісуб'єктної взаємодії учнів; забезпечувала поступове ускладнення оволодіння учнями 2–4 класів компонентами досвіду читацької діяльності; були спрямованими на самостійний пошук розв'язання завдань, урізноманітнення форм організації засвоєння навчального матеріалу.

Навичка читання є важливим метапредметним умінням, що впливає на освоєння змісту всіх навчальних предметів. Обсяг підручників з літературного читання в одній частині не дає змоги для урізноманітнення вправ і завдань із формування повноцінної навички читання вголос і мовчки. Робочі зошити слугують важливим компенсаторним засобом для реалізації цього напрямку читацької діяльності.

Проілюструємо це на таких прикладах.

У 2 класі провідним видом є читання вголос, яке забезпечується складнішим психофізіологічним механізмом, ніж читання мовчки, оскільки у цьому процесі активно діють зоровий, мовленнєво-рухо-

вий і слуховий канали. Темп і обсяг зорового сприймання, смислової обробки матеріалу, звукового перекодування тексту залежить від можливостей мовленнєво-рухового апарату. Отже, тут важливу роль відіграють операції голосової, дихальної, зорової, слухової систем.

У робочих зошитах дібрано систему вправ і завдань для їх розвитку й удосконалення. Вони розташовані з нарощенням ступеня складності на спеціальних сторінках-розворотах – “Вчуся бути вправним читачем”. Кожний з розворотів не пов’язано з вивченням тієї чи іншої теми підручника. Вчитель, враховуючи рівень розвитку навички читання учнів класу, типові й індивідуальні недоліки мовлення дітей, типи помилок під час читання, психофізіологічні особливості дітей класу, самостійно визначає обсяг, частотність, організаційні форми (парні, групові, індивідуальні).

Вправи на регулювання правильного дихання, розвиток артикуляційного апарату, удосконалення функцій зорового сприймання доцільно проводити під час щоденних уроків літературного читання. Більшість з них учитель може застосовувати після перевірки домашнього завдання або на початку уроку як читацькі розминки. Можна використовувати ті чи інші вправи і завдання не в повному обсязі, а частково, розосереджено у часі. Наприклад, учитель, на основі аналізу словникового складу тексту, який передбачається опрацювати на уроці, виділяє ті слова, що можуть викликати в учнів труднощі під час вимовляння чи зорового сприймання. Отже, він добирає для відпрацювання з учнями правильної вимови відповідні або близькі за звуковою структурою буквосполучення, слова із завдань рубрик: “Поєднуй швидко, вимовляй чітко”, “Читаємо скоромовки”, “Упізнай слово з одного погляду”, а також використовує таблиці із складів.

Усі вправи розроблено з урахуванням поступового нарощення ступеня складності.

Прокоментуємо це на прикладі вправ під загальною назвою “Упізнай слово з одного погляду”. У них подано колонки слів з різною кількістю букв.

У дітей, які добре читають, виконання їх не викличе ніяких труднощів. Для учнів з недостатнім розвитком технічної сторони навички читання поступове ускладнення таких вправ забезпечить розвиток позитивної динаміки у роботі окорухової системи, пов’язаної з укрупненням і автоматизацією (кожна колонка слів прочитується декілька разів) оперативних одиниць читання. Учень навчається швидко фіксувати, а потім утримувати в зоровій пам’яті спочатку мінімальні одиниці читання (слова з 2-х букв), далі – більші одиниці читання (складаються з 3–5 букв). Під час читання зв’язних текстів дитина буде моментально їх упізнавати і вільно прочитувати.

Важливо зазначити, що більшість із запропонованих вправ є різнофункціональними, тобто такими, що впливають на розвиток різних характеристик навички читання. Водночас кожний вид вправи дібрано з урахуванням її провідної функції (розвиток правильності дихання, темпу читання, артикуляційного апарату, оперативного поля читання, інтонаційних засобів виразності, гостроти зору, уваги тощо). Порівняно з робочим зошитом для 2 класу, у 3–4 класах змінюється їх співвідношення. Більшу питому вагу тут становлять завдання на розвиток навички читання мовчки, оперативного поля читання, розуміння прочитаного. Під час читання мовчки психофізіологічні механізми спрощуються: скорочується діяльність мовленнево-рухового і слухового апаратів. Натомість істотно збільшується темп зорового сприймання, інтенсифікуються процеси розуміння і запам'ятовування. Відсутність потреби у голосовому відтворенні змісту дає змогу сприймати текст у зручному та звичному для читача темпі, а також краще усвідомлювати прочитане.

У процесі формування й розвитку навички читання мовчки важливе значення мають завдання на розвиток різних характеристик уваги: довільне зосередження, концентрація на заданому, стійкість, швидкість переключення, вибірковість, розподіл, перерозподіл тощо. У робочих зошитах розроблено серію завдань на формування та розвиток зазначених видів уваги.

З поступовим нарощенням ступеня складності подано також і вправи на розвиток оперативного поля читання (*вправи "Пірамідка", таблиці Шульте, "Гострий зір"*).

Крім того, для учнів 3–4 класів вміщено вправи на удосконалення навички читання вголос: регулювання дихання, удосконалення дикції, інтонаційних засобів художньої виразності.

На матеріалі спеціально дібраних коротких текстів школярі вправляються самостійно виділяти ключові слова, визначати тему, основну думку тексту.

Сучасні складні та динамічні процеси розвитку суспільства вимагають не лише від дорослих, а й дітей умінь працювати з різномірною інформацією для вирішення навчально-пізнавальних завдань, задоволення особистих запитів. Значна частина відповідних знань та умінь набувається через процес читання.

Отже, навчання читання й освоєння інформації є ключовими завданнями усіх освітніх ланок школи. Це складний довготривалий процес. Окрім сформованості в кожній дитини повноцінної навички читання вголос і мовчки, він передбачає володіння індивідом різними видами читання (переглядовим, аналітичним, вибірковим та ін.).

На основі практичного досвіду варто зазначити, що у початковій школі учні освоюють переважно аналітичний (“рівномірно-уважний” – термін Л. Шварц) вид читання.

Значно менше уваги приділяється формуванню інших видів читання. Отже, виникає протиріччя: значні обсяги інформації, з якими взаємодіють діти, вимагає швидкого у ній орієнтування, умінь швидко знаходити потрібну, усвідомлювати, яка є достовірною, яка – недостовірною тощо, а користування лише аналітичним видом читання у багатьох навчальних ситуаціях не забезпечує оперативний пошук потрібної інформації з найменшими затратами часових і розумових зусиль.

У робочих зошитах для учнів 3–4 класів презентовано серію завдань з формування першооснов переглядового і вибіркового видів читання.

Як було зазначено, змістова лінія “Досвід читацької діяльності” центрована на формування в учнів досвіду самостійної роботи з текстами різних видів, дитячими книжками, довідковими виданнями, періодикою, оволодіння компонентами повноцінного сприймання (розуміння) змісту художніх і науково-пізнавальних творів.

Набуття такого досвіду в початковій школі забезпечується різними організаційними формами навчання, серед яких, окрім уроку як класичної організаційної одиниці, виділяються уроки роботи з дитячою книжкою, проектна діяльність, бібліотечні заняття, домашні завдання тощо.

У сукупності зазначені форми забезпечують формування важливих предметних знань, а також роблять свій вагомий внесок у формування ключових компетентностей.

У молодшому шкільному віці сприймання текстів характеризується поступовим ускладненням рівнів їх розуміння – від фактичного розуміння змісту текстів різних видів (художніх, науково-художніх, навчальних та ін.) до вичерпування основного смислу твору, усвідомлення авторського замислу, розвитку механізмів компресії змісту тексту, концептуалізації, метафоризації, хоча значна частина школярів на завершенні початкового навчання ще не оволодіває повною мірою цими механізмами.

Важливою спільною ознакою текстів різних видів є їх комунікативне спрямування. Взаємодія читача і тексту за своєю суттю являє собою комунікативний акт. У процесі читання дитина не лише усвідомлює текстову інформацію, але і включає в цей процес свої знання, думки, почуття. Важливу роль у цьому процесі відіграють читацькі асоціації, здогадки, антиципація, емоційні реакції, оцінні судження тощо.

Діалогічна природа текстів містить значний потенціал для реалізації комунікативно-мовленнєвого принципу на уроках літературного читання, сприяє оволодінню учнями досвідом міжособистісної комунікації, досвіду діалогової взаємодії читача з текстом, автором під час роботи не лише з художніми, а й науково-художніми текстами.

У робочих зошитах для учнів 2–4 класів основна питома вага завдань спрямована на удосконалення умінь самостійної роботи з текстами різних видів і жанрів. Вони доповнюють завдання підручників, передбачають активну взаємодію учня з текстом, самостійне знаходження відповіді на запитання з обов'язковою опорою на текстовий матеріал. Наприклад, *“Що у тексті сказано про ...”*, *“Якими словами автор ...”*, *“Знайди рядки, у яких автор ...”*, *“Випиши з тексту приклади ...”*, *“Виділи першим і останнім словами абзац, де ...”* та інші. З метою забезпечення логіки освоєння змісту тексту завдання передбачали роботу з твором на різних етапах текстової діяльності (дотекстової, власне текстової, післятекстової).

Різноманітність умов, у яких відбувається сприймання й усвідомлення тексту, зумовлює необхідність забезпечення таких компонентів орієнтування на етапі дотекстової діяльності: попереднє входження дитини в текст (усвідомлення змісту заголовка, ілюстрацій, вправління учнів у правильному читанні складних і маловживаних слів; актуалізацію опорних (фонових) знань дітей, необхідних для первинного розуміння прочитаного і подальшої роботи над текстом; усвідомлення значення окремих слів, висловів, у т. ч. у контексті; стимулювання відповідного емоційного настрою, підготовка чуттєвої сфери дитини до сприймання твору тощо).

Така робота сприяла формуванню досвіду діалогової взаємодії учня з текстом, його автором ще до читання твору.

Поглиблений смисловий і структурний аналіз творів супроводжувався завданнями, метою яких було удосконалення умінь усвідомлювати різні види текстової інформації: фактичної, концептуальної, підтекстової (4 клас), оволодіння предметними, загальнопредметними уміньми, способами діяльності в комунікативно-мовленнєвій, інформаційній сферах, у сфері застосування загальнопізнавальних, предметних умінь.

Особливу увагу під час смислового та структурного аналізу творів було спрямовано на формування умінь, способів діяльності, які мають загальнонавчальний (метапредметний) характер (наприклад, визначати тему, основну думку твору, здійснювати смисловий і структурний аналіз тексту, ставити запитання за змістом твору, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо). Оволодіння цими уміньми і способами діяльності сприяло усвідомленому за-

стосуванню їх у різних предметних сферах, формуванню ключової компетентності – уміння вчитися.

Вагомий акцент у зошитах зроблено на виконанні завдань до художніх прозових і поетичних творів, зорієнтованих на пояснення і перевірку розуміння смислового й образного значення слів, виразів, мовленнєвих конструкцій, художніх порівнянь, вироблення у школярів умінь самостійно сприймати засоби художньої виразності, усвідомлювати їхні функції у творі, застосовувати у власному мовленні під час переказу, опису, характеристики персонажів тощо. Цю серію завдань до текстів підручників об'єднано під загальною назвою *“Будь уважним до слова”*.

Істотним доповненням до підручників є система завдань з розвитку мовлення учнів: збагачення словникового запасу, розвиток зв'язного мовлення (добір слів, близьких за значенням; продовження тематичного ланцюжка слів; самостійне встановлення значень слів із залученням різних джерел інформації – тлумачних словників, Інтернет тощо; контекстне встановлення значень слів, словосполучень; побудова зв'язних висловлювань за змістом прочитаного, колективна дискусія із розв'язання ситуацій морально-етичного змісту та ін.).

Зазначимо, що рефлексивна (післятекстова діяльність) впливала на розвиток компонентів ціннісно-смислової, емоційно-вольової сфер особистості дитини: усвідомлення й оцінку учнем результатів своєї читацької діяльності; оцінювальні судження (особисте ставлення учнів до змісту прочитаного: оцінка вчинків персонажів, що сподобалось у творі, а що не сподобалось і чому; можливий подальший розвиток подій тощо).

Рівні осмислення видів текстової інформації в кожній віковій групі відрізнялися. Наприклад, школярам 2 класу пропонувалися завдання на самостійне освоєння фактичного змісту твору (факти, події, герої, їхні вчинки), практичне розрізнення текстів за найпростішими жанровими ознаками тощо. Завдання для учнів 3–4 класів ускладнювалися як поглибленим розумінням різних видів концептуальної інформації (основна думка твору, підтекст, мотиви вчинків персонажів, усвідомлення засобів художньої виразності відповідно до їх функцій у творі, практичне встановлення приналежності художнього твору до того чи іншого жанру з обґрунтуванням відповіді і т. ін.), так і способами, формами їх виконання.

Услід за підручником у робочих зошитах втілюється технологія групової роботи (серія завдань *“Працюємо разом ..., у групі ... у парі ...”*). Особливість таких завдань – імпульс до комунікації, взаємодії учнів, розвиток умінь міжособистісного спілкування за змістом прочитано-

го, комунікації з текстом, автором твору. Наприклад, *“Які запитання придумали однокласники? Які з них ти вважаєш найбільш вдалимими?”*; *“Обговоріть цей випадок з героєм твору у класі. Чи траплялись подібні випадки з вами?”*; *“Поділися своїми міркуваннями з однокласниками щодо ...”*; *“Якими думками хотів поділитися автор із читачами?”*; *“Над чим пропонує замислитися письменник?”*; *“Як автор ставиться до ...?”*.

Для поглибленого розуміння змісту тексту у робочих зошитах розміщено аналітичні завдання з багаторазового його перечитування, тобто залежно від завдань, навчальних ситуацій, які реалізуються на уроці, – перечитування цілісного змісту чи окремих його фрагментів. Такі завдання спонукали школярів щоразу занурюватися у текст, знаходити у ньому відповіді, обґрунтовувати їх з посиланням на зміст.

За такого підходу змінювалася мотивація читацької діяльності учнів: вони читали не лише з метою відпрацювання технічної сторони навички читання, а для того, щоб краще зрозуміти твір.

У робочому зошиті знайшли також відображення завдання, метою яких є вироблення в учнів умінь самостійно працювати з різними видами і типами дитячих книжок, періодикою, різномірною інформацією. Навчальні результати в інформаційній сфері передбачали самостійне застосування школярами прийомів пошуку потрібної інформації із залученням довідково-ілюстративного апарату дитячих книжок, навчальних посібників (назва, титульний аркуш, ілюстрації, зміст (перелік) творів, анотація), різних видів бібліотечно-бібліографічної допомоги, видань довідкового характеру, використовуючи формальні елементи тексту (підзаголовки, рубрики, виноски, посилання); розуміння інформації, представленої в різних форматах (словесно, у вигляді таблиці, умовних позначок).

З цією метою активно використовувалися зразки обкладинок дитячих книжок, словників, енциклопедій, періодичних видань. Виконання таких завдань, систематизованих під загальними назвами *“Робота з дитячою книжкою”*, *“Читаємо всією родиною”*, сприяло розширенню кола дитячого читання, удосконаленню у школярів умінь самостійно здійснювати вибір потрібної дитячої книжки з групи книжок за окресленими вчителем показниками, працювати з книжковою виставкою, складати коротку анотацію на прочитану книжку тощо.

Для удосконалення та розвитку контрольної-оцінної діяльності учнів у робочих зошитах розміщено серію завдань *“Перевір, як ти самостійно читаєш і розумієш прочитане”*, *“Перевір, як ти розумієш значення слів у тексті”*, *“Виконай самостійно”*, *“Оціни свої досягнення”*.

Зазначимо, що значна кількість завдань у навчальних посібниках має ігровий, нестандартний характер, вони є продуктивними для роз-

витку в учнів творчої уяви, творчих здібностей, образного мислення, фантазії.

З метою підготовки учнів 2–4 класів до самостійних і контрольних робіт з літературного читання у робочих зошитах подано зразки таких робіт з відповідною кількістю завдань до них, запропоновано завдання тестового характеру для поточного контролю.

Висновки. Трирічний досвід використання робочих зошитів у шкільній практиці дає підстави для наступних висновків.

Робочі зошити з літературного читання є важливим компенсаторним засобом для розвитку й удосконалення компонентів досвіду читацької діяльності: мотиваційного, операційно-діяльнісного, рефлексивного.

Особливо продуктивною для учнів виявилася система вправ і завдань для формування й розвитку повноцінної навички читання вголос і мовчки, оскільки ресурсні можливості робочого зошита забезпечували їх урізноманітнення, поступове ускладнення, частотність вправлянь, індивідуальний підхід до школярів з різним рівнем сформованості тих чи інших характеристик читання.

Робочий зошит з літературного читання як складник навчально-методичного комплексу має значно ширші можливості для повнішого забезпечення досягнень учнями навчальних результатів за змістовою лінією “Робота з дитячою книжкою. Робота з інформацією”, удосконалення контрольної-оцінної діяльності молодших школярів.

Література

1. Бібік Н. М. Авторська концепція підручників “Я у світі” для 3 і 4 класів / Н. М. Бібік // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. пр. / [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – С. 17–24.
2. Васютіна Т. М. Можливості робочого зошита з друкованою основою у вивченні студентами “Методики викладання курсу “Я і Україна”” // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2008. – Вип. 8. – С. 21–25.
3. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті : підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів. / Я. П. Кодлюк. – К. : Наш час, 2006. – 368 с.
4. Мартиненко В. О. Літературне читання. Робочі зошити : навч. посіб. для учнів 2, 3, 4 кл. / В. О. Мартиненко. – К. : Видавничий дім “Освіта”, 2013. – 80 с.; 2014. – 80 с.; 2015. – 72 с.
5. Нечволод Л. І. Педагогічні умови впровадження робочих зошитів з друкованою основою в процес індивідуалізації навчання школярів : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук / Л. І. Нечволод. – Х., 2002. – 22 с.
6. Прокофьева М. Ю. Использование рабочей тетради в процессе подготовки будущих учителей к реализации индивидуального подхода млад-

- ших школьнико́в в обуче́нии / М. Ю. Проко́фьева. – Ялта: Кры́мский университет, 2013. – С. 121–125.
7. Літературне читання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, 2–4 класи // Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. – К. : Вид. дім “Освіта”, 2012. – С. 71–95.
 8. Савченко О. Я. Концепція нового підручника “Літературне читання” для початкової школи / О. Я. Савченко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. пр. / [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – С. 207–213.
 9. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Я. Савченко // Рідна школа. – 2011. – № 8–9. – С. 4–8.
 10. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтегративні технології навчання. – Х. : Основи, 2003. – 80 с.
 11. Шиленков Р. В. Влияние использования рабочих тетрадей с дифференцированными заданиями на развитие самостоятельности учащихся при индивидуализации обучения : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук. / Р. В. Шиленков. – М., 2004. – 24 с.

References

1. Bibik N. M. Avtorska kontseptsiya pidruchnykiv “Ya u sviti” dlya 3 i 4 klasiv / N. M. Bibik // Problemysuchasnohopidruchnyka : zb. nauk, prats / [red. kol. ; nauk. red. – O. M. Topuzov]. – K. : Pedahohichna dumka, 2012. – Vyp. 12. – S. 17–24.
2. Vasyutina T. M. Mozhlyvosti robochoho zoshyta z drukovanoyu osnovoyu u vyvchenni studentamy “Metodyky vykladannya kursu “Ya i Ukrayina” // NaukovyychasopysNPUimeniM.P.Drahomanova.–2008.–Vyp.8.–S.21–25.
3. Kodlyuk Ya. P. Teoriya i praktyka pidruchnykotvorennya v pochatkoviy osviti : pidruch. dlya mahistrantiv ta stud. ped. f-tiv / Ya. P. Kodlyuk. – K. : Nashchas, 2006. – 368 s.
4. Martynenko V. O. Literaturne chytannya. Robochi zoshyty : navch. posib. dlya uchniv 2, 3, 4 kl. / V. O. Martynenko. – K. : Vydavnychyy dim “Osvita”, 2013. – 80 s.; 2014. – 80 s.; 2015. – 72 s.
5. Nechvolod L. I. Pedahohichni umovy vprovadzhennya robochyykh zoshytiv z drukovanoyu osnovoyu v protses indyvidualizatsiyi navchannya shkolyariv : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk. – Kh. : 2002. – 22 s.
6. Prokofeva M. Ju. Ispolzovanie rabochey tetradi v processe podgotovki budushhih uchiteley k realizacii individualnogo podhoda mladshih shkolnikov v obuchenii. – Jalta, Krymskiy universitet, 2013. – S. 121–125.
7. Literaturne chytannia. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv, 2–4 klasy // Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv iz navchanniam ukrainskoiu movoiu. – K. : Vyd. dim “Osvita”, 2012. – S. 71–95.
8. Savchenko O. Ya. Kontseptsia novoho pidruchnyka “Literaturne chytannia” dlia pochatkovoї shkoly / O. Ya. Savchenko // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. pr. / [red. kol. ; nauk. red. – O. M. Topuzov]. – K. : Pedahohichna dumka, 2012. – Vyp. 12. – S. 207–213.

9. Savchenko O. Ya. Kliuchovi kompetentnosti – innovatsiyni rezultat shkilnoi osvity / O. Ya. Savchenko // Ridna shkola. – 2011. – N 8–9. – S. 4–8.
10. Syrotenko H. O. Suchasnyi urok: intehratyvni tekhnolohii navchannia. – Kh. : Osnovy, 2003. – 80 s.
11. Shilenkov R. V. Vliyanie ispolzovaniya robochih tetradeys differentsirovannyimi zadaniyami na razvitie samostoyatelnosti uchashchisya pri individualizatsii obucheniya : avtoref. diss. na soiskanie uchenoy stepeni kand. ped. nauk. / R. V. SHilenkov. – M., 2004. – 24 s.

Мартыненко В. А.

РАБОЧАЯ ТЕТРАДЬ КАК РЕСУРС ФОРМИРОВАНИЯ ОПЫТА ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье раскрыты дидактические функции рабочих тетрадей по литературному чтению для учащихся 2–4 классов: компенсаторная, информационная; функции, направленные на индивидуализацию, систематизацию и обобщение знаний учащихся, контрольно-оценочную деятельность. Обоснован потенциал рабочих тетрадей в аспекте формирования компонентов опыта читательской деятельности: мотивационного, когнитивного, деятельностного, рефлексивного.

Реализована система заданий и упражнений для развития и усовершенствования таких компонентов читательской деятельности школьников: навык чтения вслух и молча; работа с художественным и научно-художественным текстами; работа с детской книгой; контрольно-оценочная деятельность учащихся.

Ключевые слова: начальная школа; рабочая тетрадь по литературному чтению; опыт читательской деятельности; читательская самостоятельность.

Martynenko V.

A WORKBOOK ON LITERARY READING AS A RESOURCE FOR THE FORMATION OF THE EXPERIENCE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN'S READING ACTIVITY

The article deals with the function of the workbooks on literary reading for the pupils of the 2nd–4th grades (compensatory, information, functions aimed at individualization, generalization and systematization of pupils' knowledge, control and evaluative activities).

The potential of the workbooks from the perspective of forming important components of the experience of reading activity: motivational, cognitive, active, reflexive; implementing subject-subject, polysubject interrelation between students staged processing, technology of the staged work on the content of different types of texts, pupils' interaction with the text, the author, the characters of the paper is analyzed.

• The system of exercises and tasks for the development and improvement of the following components of the pupils' reader ship was specified:

- Skill of reading aloud and silently;
- Work on a fictional text, scientific and artistic papers;
- Work on children's books;
- Control and evaluation of the pupils' activities.

The technology of processing the content of the art, scientific and artistic works in different stages of text: pre-text, text proper, after-text ones was illustrated.

In the process of conducting the analysis on exercises and tasks centered on the pupils' mastering of the components of the experience of reading activity, a significant emphasis is put on the levels of mastering different kinds of textual (factual, conceptual, contextual) information for different age groups of primary schoolchildren.

Key words: primary school; a workbook on literary reading; reading experience; readers' independence.

УДК 372.853

СИСТЕМА ВПРАВ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА ФІЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Ю. С. Мельник,

кандидат педагогічних наук,

Інститут педагогіки НАПН України,

старший науковий співробітник відділу

біологічної, хімічної та фізичної освіти,

e-mail: ysm0909@ukr.net

У статті обґрунтовано принципи та дидактичні умови побудови компетентнісно орієнтованої системи вправ, визначено її роль та місце в сучасному підручнику фізики. Розглянуто роль і функції системи вправ у цілеспрямованому формуванні предметної компетентності з фізики засобами розв'язування подібної системи, що забезпечує здатність особистості здійснювати навчальну діяльність як складову соціального досвіду шляхом засвоєння фізичних та універсальних методологічних знань, реалізації евристичної та дослідницької діяльності, емоційно-ціннісного та соціально-адаптаційного ставлення до пізнання навколишнього світу.

Ключові слова: фізична освіта; система вправ; класифікація задач; ключові й предметні компетентності; підручник фізики.